

est, omni die sacrifico, non thuris fumum, nec taurorum mugientium carnes; sed immaculatum agnum, cujus carnes posteaquam omnis populus credentium manducaverit, agnus qui sacrificatus est, integer perseverat et vivus. » *Octavo*, sanguine agni tingitur postis uterque, cum memoria passionis Christi in corde per fidem, et in ore per professionem imponitur: a corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem; » tingitur et superliminare, cum cor nostrum ad spem cœlestium per meritum passionis Christi elevatur. *Nono*, sanguis postibus illitus ab exterminatore liberat: quia omnes, qui Christi meritis non salvantur, mors æterna condemnat. *Decimo*, carnes ejus nocte comeduntur: quia Christum in Eucharistia non videmus, sed in fidei obscuritate credentes quiescimus. *Undecimo*, non comeduntur crudæ aut lixæ, sed assæ: crudas carnes comedit, qui Christum solum hominem credit; lixas aqua, qui humana ratione et sapientia mysteria passionis et Eucharistiæ examinat, ut, qui in Eucharistia verum Deum et hominem latere non credit; assas comedit, qui igneam charitatem, qua Christus pro nobis tostus est, considerat et amplectitur. Christus enim, ut canit D. Thomas:

So nascens dedit socium,
Convalescens in edulium,
Se moriens in pretium,
Se regnans dat in premium.

Duodecimo, si quid remanserit ex eo usque mane, igni comburitur: quia quod de Christi mysteriis intelligere non possumus, potestati Spiritus Sancti humiliter reservamus, inquit S. Gregorius, hom. 22 in *Evangel.* *Decimo tertio*, totus agnus comedi debet: quia totus Christus cum omnibus, quæ de eo docet Ecclesia, credi debet, nec ullus fidei articulus rejici potest. *Decimo quarto*, soli Hebræi et circumcisi, id est, Christiani et baptizati, ex eo comedunt, et qui peccati præputium contraxit, debet illud circumcidere, antequam eo vescatur. *Decimo quinto*, agnus comedi debet eum azymis panibus et lactucis agrestibus: sic Eucharistia cum animi puritate, et dolore de peccatis sumenda est; rursus Christi passio cum magna mentis caritate et compunctione ruminanda est. Audi Ambrosium in oratione ante Missam dicenda: « Quanta cordis contritio, et lacrymarum fonte, quarta reverentia et tremore, quanta corporis castitate, atque animi caritate, illud divinum et cœlestis mysterium celebrandum est, Domine Deus, ubi caro tua in veritate sumitur, ubi sanguis tuus in veritate bibit, ubi summus ima, humanis divina junguntur, ubi adest sanctorum presentia angelorum, ubi tu es sacerdos et sacrificium mirabiliter et ineffabiliter? Quis digne hoc mysterium celebrare possit, nisi tu Deus omnipotens offerentem feceris dignum? » *Decimo sexto*,

caput cum pedibus et intestinis vorandum est: caput, Christi divinitatem; pedes, humanitatem; interiora, secretiora mysteria significant: quæ omnia debemus vorare, id est, credere. « Sacramentum Dei altissimi, inquit S. Bernardus in *Epist.*, suscipiendum est, non discutiendum; venerandum, non dijudicandum; fide sortitum, non inatum; traditione sancitum, non adinventum. » Et serm. 20 in *Cantic.*: « Christus, ait, tangi potest; sed affectu, non manu; voto, non oculo; fide, non sensibus. Tangis manu fidei, desiderii digito, devotionis amplexu, tangis oculo mentis. » *Decimo septimo*, agnus in multis domibus comeditur: quia in multis Ecclesiis Christus immolatur et sumitur. *Decimo octavo*, non licet particulam agni extra domum efferre: quia Eucharistiam non licet dare infidelibus, schismaticis et aliis qui sunt extra Ecclesiam. *Decimo nono*, os non confringitur: quia crura Christo in cruce pendenti frangenda non erant, sicut latronibus, *Joan.* xix, 36. Rursus os, id est, fortitudo virtutis et excellentiæ Christi passione non erat frangenda, sed tantum caro ejus infirma. *Vicesimo*, qui comedit agnum, renes accingat: qui comedit Christum in Eucharistia, libidinem et delectationes carnis restringat, inquit S. Gregorius. *Vicesimo primo*, idem teneat baculum, quasi viator tendens in cœlum: est enim Eucharistia viaticum peregrinantium et morientium; rursus baculo iter peragat, id est bonis operibus et laboribus insistat, et in virtutibus crescat. Ita de Ambrosio narrat Paulinus in eius Vita, eum jam moriturum ab Honorato Vepellensi Episcopo, divinitus monito, Eucharistiam tanquam viaticum accepisse. Audi et S. Chrysostomum, lib. *De Sacerdotio*: « Quidam, inquit, mihi narravit, qui id viderat et audiverat, quod qui de hac vita migraturi sunt, si mysteriorum hujusmodi cum pura conscientia fuerint participes, spiritum afflaturi, ab angelis, illorum corpora satellitum more stipantibus propter assumptum illud Sacramentum, hinc recta in cœlum abducantur. » Hæc de causa Eucharistia a Patribus vocatur « Pharmacom immortalitatis, » quia ejus virtute non tantum anima beatur, sed et corpus a morte resurget ad gloriam. *Vicesimo secundo*, calcæatus sit, ut per lapides et spinas, id est difficultates omnes, inoffenso pede in cœlum penetret. *Vicesimo tertio*, cum festinatione comeditur agnus: quia in Eucharistia non tam queritur voluptas, quam nutrimentum et vires ad labores in via Dei perferendos, et ad festinandum in patriam cœlestem. *Vicesimo quarto*, primogeniti Ægyptiorum, quia de agno non comederunt, mortui sunt: sic qui Eucharistiam neglexerit, morte æterna peribit. Unde ait Christus, *Joan.* vi: « Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. » Ita ex S. Gregorio, Bedæ et aliis Abulensis, *Quest.* l. et Ribera, lib. *V De Templo*, cap. iv.

CAPUT DECIMUM TERTIUM

SYNOPSIS CAPITIS.

« Deus sibi offerri primogenita hominum et pecorum. Secundo, vers. 17, Deus educit Hebræos non per Philisthæam, sed per viam deserti. Hebræi secum deferunt ossa Joseph. Tertio, vers. 21, describitur columna ignis et nubis, quæ fuit dux itineris. »

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 2. Sanctifica mihi omne primogenitum: quod aperit vulvam in filiis Israel, tam de hominibus quam de jumentis: mea sunt enim omnia. 3. Et ait Moyses ad populum: Mementote diei hujus in qua egressi estis de Ægypto et de domo servitutis, quoniam in manu forti eduxit vos Dominus de loco isto: ut non comedatis fermentatum panem. 4. Hodie egredimini mense novarum frugum. 5. Cumque introduxerit te Dominus in terram Chananæi et Hethæi et Amorrhæi et Hevæi et Jebusæi, quam juravit patribus tuis ut daret tibi, terram fluentem lacte et melle, celebrabis hunc morem sacerorum mense isto. 6. Septem diebus vesceris azymis, et in die septimo erit solemnitas Domini. 7. Azyma comedetis septem diebus: non apparebit apud te aliquid fermentatum, nec in cunctis finibus tuis. 8. Narrabisque filio tuo in die illo, dicens: Hoc est quod fecit mihi Dominus, quando egressus sum de Ægypto. 9. Et erit quasi signum in manu tua, et quasi monumentum ante oculos tuos, et ut lex Domini semper sit in ore tuo; in manu enim forti eduxit te Dominus de Ægypto. 10. Custodies hujusmodi cultum statuto tempore a diebus in dies. 11. Cumque introduxerit te Dominus in terram Chananæi, sicut juravit tibi et patribus tuis, et dederit tibi eam: 12. separabis omne quod aperit vulvam Domino, et quod primitivum est in pecoribus tuis: quidquid habueris masculini sexus, consecrabis Domino. 13. Primogenitum asini mutabis ove: quod si non redemeris, interficies. Omne autem primogenitum hominis de filiis tuis, pretio redimes. 14. Cumque interrogaverit te filius tuus cras, dicens: Quid est hoc? respondebis ei: In manu forti eduxit nos Dominus de terra Ægypti, de domo servitutis. 15. Nam cum induratus esset Pharaos, et nollet nos dimittere, occidit Dominus omne primogenitum in terra Ægypti, a primogenito hominis usque ad primogenitum jumentorum: idcirco immolo Domino omne quod aperit vulvam masculini sexus, et omnia primogenita filiorum meorum redimo. 16. Erit igitur quasi signum in manu tua, et quasi appensum quid, ob recordationem, inter oculos tuos: eo quod in manu forti eduxit nos Dominus de Ægypto. 17. Igitur cum emisisset Pharaos populum, non eos duxit Deus per viam terræ Philistiim quæ vicina est: reputans ne forte poniteret eum, si vidisset adversum se bella consurgere, et reverteret in Ægyptum. 18. Sed circumduxit per viam deserti, quæ est juxta mare Rubrum; et armati ascenderunt filii Israel de terra Ægypti. 19. Tulit quoque Moyses ossa Joseph secum, eo quod adjurasset filios Israel, dicens: Visitabit vos Deus, eferete ossa mea hinc vobiscum. 20. Profectique de Socoth, castrametati sunt in Etham in extremis finibus solitudinis. 21. Dominus autem præcedebat eos ad ostendam viam, per diem in columna nubis, et per noctem in columna ignis; ut dux esset itineris utroque tempore. 22. Nunquam defuit columna nubis per diem, nec columna ignis per noctem, coram populo.

2. SANCTIFICA MIHI OMNE PRIMOGENITUM, — *g. d.* Separa a communi usu omne primogenitum, ut mihi dicatur et offeratur.

Nota: Non præcipit hic Deus, ut id fiat hoc tempore, quo omnes occupati erant in egressu, sed ut fiat postea, cum opportunitas fuerit, vide-

licet, cum possederint terram Chanaan, ut patet vers. 41; subnectit tamen Deus hanc legem precepto de agno, quia, sicut agni immolatio, ita et primogenitorum oblatio, Hebraeis jugiter refricare debebant memoriam suae liberationis ex Aegypto: hanc enim effecit et procuravit Deus per caedem primogenitorum totius Aegypti; quia ergo tunc cecidit Deus primogenita Aegypti, ut Hebraeos quasi primogenitos suos inde liberaret, et quia tunc intacta servavit primogenita Hebraeorum habitantium in Aegypto, hinc hac lege eadem sibi offerri, ac quasi sua, et a se conservata sibi reddi deponset. Unde haec agni aequae ac primogenitorum oblatio sunt primae legis veteris, sive Mosaicae caeremoniae.

OMNE PRIMOGENITUM QUOD APERIT VULVAM, — quod primo, vulvam matris reserando, naturali more in lucem hanc egreditur, quodque principium est generationis materoae. Unde Cyrillus Hierosolymitanus, homil. De Occursu Domini, negat hoc Christo convenire: Christus enim nascens non reseravit vulvam matris, sed clausam matris virginis uterum penetrando, prodit in lucem; ideoque hac lege non tenebatur, licet sponte sua illi se subjecerit, eamque servavit. Ita Cyrillus et Hormisdas Papa, epist. 1, cap. III, quantum contrarium doceant Rupertus, Abulensis, Jacaricus, qui putant aperiri vulvam non significare aliud, quam primo nasci, et sic Christum quoque aperuisse vulvam matris suae. Verum plus significat apertio vulvae, ut patet ex terminis. Tertio, plane ex adverso Origenes, S. Ambrosius, S. Chrysostomus, S. Hieronymus, Theophylactus, Euthymius in Luca II, putant hac lege solum Christum comprehendi, eo quod ipse solus natus sit ex virgine, ideoque solus in partu matris uterum aperuerit, id est, ex eo hactenus clauso prodierit; nam in illis mulieribus uterus aperitur primo, non in partu, sed in congressu maritali ante conceptum. Verum hic sensus subfiliolus est, et litteram videtur evertere. Praecipitur hic enim Hebraeis, ut singuli suos primogenitos Deo offerant: non ergo lex haec Christum solum spectat, sed potius eum excludit.

Itaque dico, si quod aperit vulvam hic additur primogenito: primo, ut ab hac lege excludatur Christus; secundo, ne quis patris solus primogenitos offerendos putaret: nam in peccoribus manifestum est primogenitum matris, non patris, debere spectari et offerri: idem est in hominibus. Unde notat S. Augustinus, Quaestione XIII, primogenitum hic a Septuaginta vocari πρωτότοκον a primo matris partu, non autem πρωτόγενον a prima patris generatione. Hic vice versa Scriptura eum de aeterna et increata Filii a Patre generatione loquitur, eum vocat non πρωτότοκον, sed πρωτόγενον, id est unigenitum Patris. Quare ex hac lege primogenitus non erat, si pater virgo viduam aliunde jam habentem proles duxisset, ex eaque primum editi filium generasset; hic enim primus ejus filius

Primogenitum non patris, sed matris Deo offerendum est.

non primo aperuisse, matris vulvam, utpote ex qua illi jam ante prodissent. Et diverso, qui plures habebat uxores, singularum primogenitos ex hac lege Deo offerre debebat. Unde Hebraeus, Chaldaeus et Septuaginta habent, aperiens omnem vulvam; et Lucas, cap. II, vers. 23: «Omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur.» Hinc et Christus quasi matris suae primogenitus Deo oblatus est; esto hac lege nsa teneretur, ut dixi.

Rursum, primogenitus hic aperiens vulvam matris Deo consecrandus, debebat esse masculus ut patet vers. 12, qui primo ex ea nascebatur; nam si femina primo ex ea fuisset nata, deinde masculus, is masculus non consecratur hac lege primogenitus, quia is non primo aperiebat vulvam matris, utpote quae per sororem feminam jam ante fuerat aperta.

Discant hic parentes novi Testamenti, non obistere filiis, etiam primogenitis, si Religionem ingredi, Deoque se consecrare velint; in veteri enim lege parentes omnes ex Dei lege primogenitos, etiamsi unigeniti essent futuri, Deo offerre tenebantur. Si id fecerant Judaei, Deo jubente, quidni idem faciant Christiani Deo consulente et vocante? Libenter parentes primogenitos suos offerant regibus et principibus, ut iis in aulae imperium serviant: quidni libentius offerant eos Regi regum, et Domino dominantium, ut sint cives Sanctorum, domestici, imo aulici Dei? Imitentur B. Annam, quae suum Samuelem Deo tam libenter obtulit, ideoque quinque proles pro uno Samuele, a Deo remuneratore recepit.

Allegorice, Christus primogenitus omnis creaturae Deo sanctificatus et consecratus est, et per eum omnis creatura.

Tropologice, primogenita damus Deo, cum ipsi primordia operum nostrorum offerimus, ut cedant in ejus laudem et honorem, utque ab eo prosperentur et benedicantur; quod sane non tantum mane, sed et per diem saepe in initio operis cujusque viri sapientes et pii faciunt: ita Rahabans. Rursum, primogenitum nostrum est cor, quia illud ante alia membra primo in embryone formatur. Accipitribus dari solet cor avium, quae praedantur. Christus e cruce praedatus est cor nostrum: ipsi ergo illud offeramus: ipse illud nobis reddet purum, sanctum, quietum, letum et beatum. Socrati (ait Seneca, lib. I De Beneficiis, cap. VII) cum multa multi pro suis quisque facultatibus offerrent, Aeschines pauper audior: «Nihil, ait, dignum te, quod dare tibi possim invenio, et hoc modo pauperem me esse sentio. Itaque dono tibi, quod unum habeo, me ipsum; hoc munus rogo, qualecumque est, boni consulas, cogitesque alios cum multum tibi darent, plus sibi reliquisse.» Cui Socrates: «Quidni tu, ait, magnum munus dederis? nisi forte parvo te aestimes: curabo ergo ut te meliorem tibi reddam, quam accepi.» Haec Seneca. Tu vero Aesch-

Si nuda, ergo masculini Christi primogeniti, ut offerantur Deo.

Tropologice, primordia operum nostrorum Deo offerenda sunt.

Item cor nostrum.

nem imitare: non Socrati, sed Deo totum dona teipsum. Si donaveris, multo te tibi meliorem reddet.

IN FILIIS, — inter filios. Secunda, littera bet, id est be, ponitur pro בן ben, id est inter.

MEA SUNT ENIM OMNIA, — non tantum titulo creationis et dominii, quod in omnia a me creata habeo et possideo; sed etiam, et vel maxime, titulo liberationis et redemptionis, qua ab exterminatore primogenita vestra tutata, ea quasi a morte redemi, etque vobiscum ex Aegyptiaca servitute eduxi: hinc tertio, mea sunt, titulo justii hujus praecipii, quo ea a vobis aequissime exigo, imo repeto.

3. EGRESSI ESTIS, — egredimini: est enallage temporis, eaque huic loco congrua; non enim possumus meminisse, nisi praeteritorum.

IN MANU FORTI, — magno robore et potentia suis plagis affligens Pharaonem, itaque potenter eum cogens vos missos facere; per hanc ergo potentem suam vindictam eduxi vos Deum.

4. HODIE EGREDIMINI MENSE NOVARUM FRUGUM. — Ita Hebraea, Chaldaea et Septuaginta; unde mirum est Pagninum vertere, hodie egredimini mense julio. Nam pascha, quo Judaei egressi sunt, non in julio, sed semper in Nisan, id est martio, celebratum est. Fefellit Pagninum, quod ipse אביב אביב, pro אביב abceperit: haec enim licet voce sint affinia, re tamen et significatione plurimum differant. Ad enim certum mensem, scilicet julium, significat; abib vero non proprium mensis, sed appellativum est nomen, significans virens, sive culmus id sit, sive spica. Ita enim noster Interpreter alibi vertit, ut patet Exodi IX, 31. Extenditur abib etiam ad segetes in grana maturescentes, necdum tamen plane maturas, ut patet Levit. II, 14. Illarum enim manipulus altera die azymorum offerebatur, totis primum granis, deinde in farinam contusis, vocaturque abib; unde ulterius translatum est abib, ut significet mensem quo prima haec fruges hordeaceae progignebantur, et Deo offerebantur: qui erat mensis pascha, sive Nisan; qua de causa Septuaginta passim vocant «mensem novorum,» et Noster «mensem novarum frugum,» vel, «primum verni temporis,» quia continebat aequinoctium vernum, Deuter. cap. XVI, vers. 1.

5. CUMQUE INTRODUXERIT TE DOMINUS IN TERRAM CRANANEI. — Hinc patet hanc legem comedendi phase et azyma, uti et praecedentem de offerendis primogenitis, non obligasse Hebraeos totis 40 annis, quibus vagabantur in deserto instabiles, et rebus omnibus incompositis; idem de sacrificiis in Levitico praescriptis dicendum est. Idem patet Deuter. cap. XII, vers. 1 et 9, ubi quoque causam hujusce rei dat Deus dicens: «Neque enim usque in praesens tempus venistis ad requiem et possessionem quam Dominus Deus daturus est vobis.» Dies: Num III, 10, 11, 12, in Sinai sub finem

10. A DIEBUS IN DIES, — id est, ab anno in annum, q. d. Certa et continua annorum serie. Hebraeus enim ימים ימים, id est dies in plurali, significat annum.

anni hujus, quo egressi erant ex Aegypto, Deus exigit ab eis primogenita.

Respondet, novum id esse praecipitum, et diversum ab hoc, quod tamen ab hoc occasionem et originem accepit. Unde et nova ibidem oblationis primogenitorum fuit forma: nam ibi vers. 43, Moses jussu Domini recensuit primogenitos filiorum Israel, inventique eos esse numero viginti duo millia et 273; quorum loco Deus assivit sibi et suo cultui Levitas omnes, qui inventi sunt pene totidem, scilicet viginti uno millia; ceteros 273 primogenitos, qui in populo supererant, et in Levitis numerum Levitarum superabant, jussit Deus redimi persolutis in singula capita quinque siclis; primogenita vero pecorum voluit Deus dari Levitis, qui jam sui erant, sicut cultui addidit. Ibi ergo non praescribitur proprie oblatio, sed tantum numeratio primogenitorum Israelis, idque eo fine ut eorum vice substituantur Levitae, qui totidem erant, ad serviendum Deo in tabernaculo. Tunc ergo primo haec lex impleta, et in Levitis commutata est: deinceps vero singuli primogeniti Deo offerri, et quinque siclis redimi debebant, Num. XVIII, 16 (1).

9. ET ERIT QUASI SIGNUM IN MANU TUA, ET QUASI MONUMENTUM ANTE OCULOS TUOS. — Corrige cum Bibliis Romanis, Hebraeis et Chaldaicis, inter oculos tuos; Septuaginta tamen vertunt, ante oculos tuos; sed eodem res redit.

Judei haec crasse accipiunt, utque huic Dei praecipio satisfaciunt, legem decalogi membranis inscriptam brachio, fronti, fimbriis, aut ostiis domus affigunt; et haec sunt phylacteria ac fimbriae, quae dilatabant Pharisaei, quaeque curpit Christus, Matth. XXIII, 5. Non enim hoc voluit hic Deus, nec loquitur de lege decalogi, sed paschas et azymorum. Praecipit ergo tantum hac phrasi Deus Hebraeis, ut jugem beneficii, et legis jam dictae servent memoriam, ut illa tanquam res pendula inter oculos iis perpetuo obversetur, idque ad hoc, ut ejus intuitu et consideratione ad Dei reverentiam, amorem, gratitudinem accendantur; hunc sensum significat et quasi, cum ait: «Erit quasi signum, et quasi monumentum.» Unde S. Hieronymus in Matth. XXIII, sic explicat: «Praecepta erunt in manu tua, ut compleantur; erunt ante oculos tuos, ut die et nocte medieris in eis.»

Levitas substituti sunt primogenitis.

Vers. 9

Phylacteria Pharisaeorum qua?

Vers. 10

Gen. II, 5

Gen. II, 5

(1) Vers. 8. Hebr. est, propter hoc, וְיָדוּ מִיָּדוּ מִיָּדוּ Dominus, etc., scil. hoc festum celebratur. Maurer ad h. l.: Propter hoc Dominus potenter et feliciter mihi egit, quam egredere, etc.

id est transire facies, ad Dominum scilicet, hoc est, offeres Domino omne quod aperit vivam tam in hominibus, quam in jumentis (1).

Et quod PRIMITIVUM EST IN PECORIBUS TUIS. — Hebraice עֲרֵבָה בְרֵאשִׁית behema, q. d. In jumentis tuis; jumenta proprie sunt animalia bajula, quae homines, vel sarcinas portant, ut equi, asini, camelus; pecora sunt, quae pastum et cibum praebent, ut sunt oves, boves, caprae. Verum Scriptura non semper hoc discrimen observat, sed subinde haec confundit. Hinc putant aliqui, lege haec primogenita non tantum pecorum, sed et jumentorum omnium, puta equorum, mulorum, camelorum, debuisse Deo offerri; idque docet Philo, initio lib. De sacerdotum honoribus, ubi addit primogenita equorum, asinorum, camelorum redimenda esse pretio, idque jure divino; unde aliqui putant ea quaeque sielis aequae ac primogenitos hominum, fuisse redempta. Verum nil tale exprimit Scriptura, sive jus divinum; imo primogenitum, v. g. caprae, vel ovium, non valebat illo tempore quinque, sed tantum duos, vel tres siclos.

Dico ergo hic tantum praecipit oblationem primogenitorum pecorum, id est ovium, caprarum et boum, non autem jumentorum, puta equorum, camelorum, etc. Id patet: nam vers. 13, significat omnia haec primogenita jumentorum, id est pecorum, Deo immolari, et, ut Hebraei audent, sacrificari solere; atqui Hebraei poterant tantum sacrificare oves, capras et boves, non autem equos, mulos, camelos, ut patet Levit. 1, 2 et 10. Ergo ovium tantum, caprarum et boum primogenita Deo erant offerenda; offerrebantur enim ad sacrificium. Adde, de solo primogenito asini statuit Deus vers. sequenti, illum cum ova commutandum esse; ergo equorum, camelorum aliorumque jumentorum primogenita hic negligit et exclusit. Objici hic posset aliquid ex vers. 15, sed illud ibi dissolvam.

Rursum objici posset id quod dicitur Numer. xviii, 13: « Omne animal immundum redimi facies; » sed bene respondet Abulensis animal immundum ibi vocari, non id quod tale est secundum speciem, uti est equus, camelus, etc., sed quod tale est ex accidente, puta quod immundum est, quia caecum, claudum, morbidum, ut proinde Deo immolari non possit, juxta legem Levit. xxii, 22. Hinc sequitur quinque tantum animalium, puta ovium, bovis, caprae, hominis et asini primogenita debuisse Deo offerri, ut docet Abulensis. Plura videt apud Franciscum Suarez et Sebastianum Barradium, tract. De Purificat. B. Virginis.

QUOD QUOD HABUERIS MASCULINI SEXUS, CONSECRABIS DOMINO. — Masculi enim digniores sunt fecerunt.

(1) Juxta Bochartum פֶּסַח est initium, seu fetus quem vitula primam efformavit, atque in lucem edidit. כֶּבֶד autem est emissio, scilicet utero, id est fetus.

Primogenita pecorum jumentorum exigit Deus

Quinque tantum animalium immundum redimi facies Deo offerri debent

Tropologie, S. Ambrosius, lib. I. De Cain et Abel, cap. x: « Mentis, inquit, generationes, proles aliae sunt femineae, ut malitia, petulantia, luxuriae, intemperantia, aliaque hujusmodi vitia, quibus animi nostri quaedam emervatur virtutis: aliae sunt masculinae, ut castitas, patientia, prudentia, temperantia, fortitudo, justitia, quibus mens nostra et caro ipsa firmatur, et ad impigre obeunda virtutis munia erigitur, et ideo ait Isaias: In utero accepimus, et peperimus spiritum salutis; masculum ergo parturivit et peperit, qui spiritum salutis effudit. »

13. PRIMOGENITUM ASINI MASCULINI OVE. — « Asini, id est asinae: hujus enim aperitur vulva, et asinus tam mas est quam femina; unde ago paschali additur et masculus, » ut dixi cap. xii, vers. 3.

Queres, cur praeter caeteris jumentis voluit Deus asinum, puta primogenitum asini, sibi offerri; ut scilicet pro eo offerretur ovium?

Respondeo, quia ita ipsi placuit: causa tamen motiva videtur fuisse, quod Hebraei in Aegypto fere tantum habuerunt boves, et oves, et capras et pecoribus, et asinos e jumentis (ita Hebraei et Abulensis), quorum primogenitis peperit Deus, et quae ipsi ex Aegypto salva eduxerunt: itaque horum omnium primogenita, titulo quasi commutatis postulavit sibi Deus, ut quibus tam familiaris esset asini usus, quibusque primogenita asinorum conservasset Deus, ab eis eadem deinceps reciperet.

Secundo, voluit forte Deus sibi dari asinum, ut Hebraeos hac ratione abstereret a cultu Priapi; huic enim immolabatur asinus: hinc illud Ovidii de asino, Pastor. cap. 1:

Hellespontiaci victima grata Deo;

idque ob genitalia asinina, et inguina, de quibus ait Propheta: « Quorum carnes sunt uti carnes asinorum: » quam ob causam et Commodus Imperator hoc, id est asinus, est dictus. Verum quia stupidum hoc animal indignum erat quod Deo immolaretur, hinc jussit Deus ut illud cum ova commutaretur. Tertio, noluit Deus asellos a matre avelli, ne matrem affligeret: nullum enim animal ita amat proles suas, ut asinus et simia.

Tropologie S. Gregorius, lib. XXVII Moral. cap. xv: Asini, inquit, primogenita ova mutare, est immundae vitae primordia in innocentiae simplicitate convertere. Ita et Rupertus.

Nola: Asinis (qui in Palestina veloces et fortes sunt, ut equi) uti solent Judaei praeter equos et camelos, hinc principes eorum asinis inequtabant, ut patet Judic. cap. x, vers. 4, et cap. xii, vers. 14; unde et Christus rex Sionis asino vectus ingressus est Jerusalem: quin et equorum usus, uti voluit aliqui, vel verius equorum copia Judaeis velita fuit, ut patet Deut. cap. xvii, vers. 16; Psal. lxxi, vers. 7; Isaias cap. ii, vers. 8, idque in Isaias cap. ii scribentes S. Hieronymus, Basilus et Procopius discrete docent.

Mens proles masculinae quae femineae colore asinum quae?

Caritas sola asinum jumentis asperit? Primo.

Secundo. Prius immolabatur asinus, cur?

Tertio.

Quarto. Tropologie.

Judei utebantur asinis, ut equis.

Atque haec Gentilibus fabulae occasionem dederunt, ut asinos in deserto Judaeis aquam ostendisse, et Judaeos asinum adorare affluerint. Horum Gentilium antesignanus fuit Apion, contra quem scribit Josephus, lib. II, cap. x. Apionem secuti sunt Cornelius Tacitus, lib. V; Plutarchus in Sympos. lib. IV, Quast. V. Rursum, quia a Judaeis prodire Christiani primi, hinc in eos eadem calumnia derivata est, ut de ononychite, id est asino unguifera pictoris illius refert Tertullianus, Apolog. cap. xvi: erat is, inquit, auribus asininis, altero pede unguifera, librum gestans, et togatus, cum hac inscriptione, Deus Christianorum. Idem apud Minutium Felicem Caecilius exprobrat Octavio. Quaquam Christianis calumnia haec alique probrum ex Gnosticis sit conflatum; Gnostici enim, teste Epiphano, haeresi 62, dicebant Dominum sabaoth asini formam habere, eo quod Jude dictum et promissum sit: « Ligabit ad vitum asinum suam, » Genes. cap. xlix, vers. 11. Et Numer. cap. xxii, asina Balaam pro Judaeis et Dei populo steterit; et cum equos ab hostibus captos subnervari jussisset Deus Josue cap. xi, vers. 6, asinas tamen praecipisset servari Num. cap. xxxi, vers. 28.

Quod si non redemeris, interficies. — Si vilior sit primogenitus asini, quam ut eum pretio stato, puta ove, redimere velis, tunc eum non immolabis quidem, deervicabis tamen, et cervicem praecisa interimis; hoc enim significat Hebr. תִּפְחֵ אֶרֶץ, ut vel sic primogenitorum Aegypti, tui gratia interemptorum, habes monumentum. Mirum est in Septuaginta pro interficies, legi redimes. Sic enim habent ἐν δὲ τῷ ἀλλοτρίῳ, ἡσυχάζοντες αὐτῷ, id est, si vero non commutaveris, redimes illud: forte voluerunt, si ovium, cum qua commutandus erat pullus asini, non esset ad manum, tunc pullum hunc redimendum esse pretio ovium. Ita videtur exponere S. Ambrosius, lib. II De Cain, cap. ii; sed tunc deest altera conditionis pars, scilicet haec: Si nec ove, nec pretio ovium, pullum hunc asini redimere volueris, tunc eum interficies, ut habent Hebraei, Chaldaei et noster Interpres.

Omne autem primogenitum hominis in filiis tuis, pretio redimes, — quinque siclis, ut patet Num. cap. xviii, vers. 16. Voluit Deus eos sibi oblatos iterum redimi. Primo, ut haec redemptione refraetaret eis memoriam redemptionis primogenitorum, cum haec ab angelo et morte liberata sunt. Secundo, quia solo Levitas suo tabernaculo et cultui Deus destinaverat; alioqui enim nimis magna fuisset turba sacerdotum et ministrorum Dei, qui proinde otiosi saepe fuissent, et tamen all debuisse a populo: quod ingens fuisset gravamen populi.

14. CRAS, — futuris temporibus: est synecdoche. 15. USQUE AD PRIMOGENITUM JUMENTORUM. — Omnia enim primogenita, etiam jumentorum, puta equorum, asinorum, camelorum, caesa sunt in Aegypto: in cuius rei memoriam Deus non jumen-

(1) Pro qua vicina est, hebr. est 13, quod multi licet interpretentur quamvis, Aben-Esra tamen solito suo significato redimendum melius censet, propterea quod nam, ne, ut statim additur, si pugna in eundem esset. Israelitis bello nondum assuetis Aegypti desiderata servetur.

torum omnium, sed pecorum tantum primogenita sibi ab Hebraeis offerri deposcunt, idque quia sola pecora sibi ad sacrificium delegit in Levitico. Pari modo, licet in Aegypto femine quoque, quae erant primogenitae, sint caesa, Deus tamen ab Hebraeis solos exigit mascululos primogenitos, ut dignior sexus Deo dicatur.

16. ERIT IGTUR QUASI SIGNUM IN MANU TUA, ET VERS. 13. QUASI APPENSUM QUID. — Pro appensum, alii videntur frontale. Judaei hoc rursum crasse accipiunt de scheda, fronti super oculos affixa, et ab aure una ad aliam porrecta, cui inscriptum erat: « Sanctifica omne primogenitum, » et: « Audi, Israel, Deus tuus unus est, » etc. In hoc frontali mira est Judaeorum supersticio: dicunt enim ejus membrulam accipi debere ex cornu animalis mundi, debere verba jam dicta illi inscribi ea parte qua carni animalis adhaesit, idque manu dextera, lineis rectissimis, charta integra non habente ullum foramen: si ea sit in cubili, non licere conjugio uti, nisi illa intra tertium sermum recludatur, etc. Denique signa haec, quae ipsi inter suos singulis diebus cum capiti, tum sinistro brachio alligant, ut admoventur praepertorum Dei, vocant תְּפִילִין tephillin a radice תפל taphal, id est conjungere, alligare, appendere; vel a תפלה tephilla, id est oratio, g. d. Oratoria, quia ipsi in suis precibus iis quotidie utuntur, usque se ab omni malo tutos putant. Ita referunt P. Fagius, Oleaster, Lipomanus et alii. Verum hujus versus genuinum sensum dedi vers. 9.

17. NON BOS EDUCIT DEUS PER VIAM TERRAE PHILISTHIN, QUAE VICINA EST. — Hoc iter a Chanaan in Aegyptum per Philistinos, communiter dicitur esse decem dierum; Philo ait esse trium dierum (1).

NE FORTE PORNERETUR EUM; SI VIDISSET ADVERSUM SE BELLA CONSURGERE. — Dices: Etiam alia via pugnandum fuit cum Amalec, cap. xvii. Respondeo: Illud praedium fuit unicum, post 40 dies ab exitu ex Aegypto initium, quod non tam Hebraeorum armis, quam Dei singulari ope confectum est: si autem transissent Hebraei per Philistinos, statim et assidue eis pugnandum fuisset cum hostibus bellicosissimis; tales enim erant Philistini.

« Spiritualliter, inquit Rupertus, hoc Deus agit in omnibus electis suis in Aegypto exitu, id est, in principio conversionis, ut novitissimae pacatam a vitibus parat viam; ut tranquilla et delectabiliter egrediantur, ne subitis tentationibus pulsati a sancto proposito vix incepto deterrantur. » Pulchre quoque S. Gregorius, lib. XXIV Moral. cap. xii: « Tres, inquit, modi sunt hominum conversorum ad Deum, inchoatio, medietas atque perfectio: in

(1) Pro qua vicina est, hebr. est 13, quod multi licet interpretentur quamvis, Aben-Esra tamen solito suo significato redimendum melius censet, propterea quod nam, ne, ut statim additur, si pugna in eundem esset. Israelitis bello nondum assuetis Aegypti desiderata servetur.

Frontale Judaeorum superstitiosum.

Tephillin in Judaeorum.

Vers. 17.

Deus novitissimae pacatam a vitibus parat viam, ut tranquilla et delectabiliter egrediantur, ne subitis tentationibus pulsati a sancto proposito vix incepto deterrantur.

inchoatione, inveniunt illi blandimenta dulcedinis; in medio tempore, certamina tentationis; ad extremum vero, perfectionem plenitudinis. Prius ergo illos dulcedine suscipiunt, quae consolentur; postmodum amara, quae exerceant; et deum suavia atque sublimia, quae confirmant; nam et sponsam suam vir quisque prius dulcibus blandimentis fovet, quam tamen jam conjunctam asperis increpationibus probat, probatam vero securis cogitationibus possidet. Unde et plebs Israelitica cum despondente se Deo, ad sacras mentis nuptias ex Aegypto vocaretur, quasi archarum vice prius accipit blandimenta signorum; conjuncta autem, probationibus exerceatur in eremo; probata vero, in reprimitionis terra virtutis plenitudine confirmatur: ita quoque vitam uniuscujusque conversi, et inchoatio blanda permulcet, et aspera medietas probat, et plena post perfectio roborat. Subdit S. Gregorius: «Sepe tam diutina sunt tentationum certamina, quam longa inchoationum fuerant blandimenta; sepe etiam non: nunquam tamen laborem tentationis dispar sequitur perfectio firmitatis: quia juxta summam certaminis, remuneratur quisque plenitudinem perfectionis.» Adhuc novitiam in eo plerumque labi, quod, dum initio aliqua dona et consolaciones a Deo accipiunt, mox se perfectos putant; unde dum subita tentationis procella tanguntur, consternantur, et pene se perditos putant; qui si primae dulcedini non nimis tribuissent, didicissentque in prosperis cogitare de adversis, previdissent haec ita futura, nec fuissent turbati, cogitantes hunc esse Dei morem et ordinem.

Vers. 18. 18. ET ARMATI ASCENDERUNT FILII ISRAEL DE TERRA AEGYPTI. — Pro armati hebr. est חַמֻּשְׁחִים *chamuschim*, id est quini et quini. Unde Calvinus capit nostrum Interpretem, qui vertit, armati, vertique vult, dispositi. Verum passim Hebraei, ut R. Abraham, Aben Esra, Andreas Masius in Josue lib. I, cap. xiv, et alii *chamuschim* accipiunt pro חַלְדַּיִם *chalutim*, id est armati, vel succincti lumbos. Aquila quoque et Symmachus vertunt, *καθ' ὅπλα ἔχοντες*, id est armati; itaque recte versus esse ab Aquila, consonantem universa synagogarum subsellia, ait S. Hieronymus ad Damasum, Quest. II: quia enim quini incedunt in acie milites armati, hinc *chamuschim*, id est quini, idem est quod armati, per metalepsin Hebraei usitatam.

Aliter Cajetanus: *Chamuschim*, inquit, idem est quod quintati, id est armati, sive accincti gladiis et armis in loco quinquae costarum: ibi enim solum gladium appendere. Negat Calvinus Hebraeos hic habuisse arma: unde enim, inquit, ipsi inopes tot et tanta sibi comparassent? Respondeo, honestiores jam ante ea domi sure habuisse; alios jam ante premonitos de egressu, et sibi comparasse; alios ab Aegyptiis et commodatim accepisse: nam eos habuisse arma patet ex bello, quod paulo post cum Amalecitis gesserunt.

Septuaginta pro armati vertunt, quinta generatione. *Chamuschim* enim significat quintam, scilicet generationem, uti subaudiunt Septuaginta. Esque id quoque verum, si generationes tribus Juda computes. Judas enim genuit Phares; Phares genuit Esron; Esron genuit Aram; Aram genuit Aminadab; Aminadab genuit Naason, qui fuit princeps tribus Juda in deserto. Alioqui si generationes Levi suppetes, inventes tantum quatuor: nam Levi genuit Caath; Caath genuit Amram; Amram genuit Aaron; Aron genuit Eleazar, qui cum patre egressus est ex Aegypto. Et hoc computi promisit Dominus Abrahae, generatione quarta Hebraeos exituros ex Aegypto, *Genes. cap. xv, vers. 16*. Ita S. Hieronymus ad Damasum. Aliter S. Augustinus, *Quest. XLIX*: Generatio, inquit, est saeculum, puta spatium centum annorum: jam quarta generatione, id est quarto centenariorum annorum apparet, et quinto inchoato, Hebraei egressi sunt ex Aegypto, uti promiserat Deus Abrahae, *Genes. cap. xv, vers. 16*.

Nota *armati*: hactenus Hebraei inermes servierant Aegyptiis, lateres et lutum tractaverant; tunc liberi exituri Aegypto armantur ad bella.

Sic topologie, qui e servitute et regno mundi et diaboli eripere se cupit, armare se debet ad prelia: memento, o Christiane, te Christi esse militem, ad bellum vocari, arma tractare debere. Paulus *Emilius* militibus res non necessarias curantibus, jussit ut quiescerent, nec aliud facerent, quam enses acere, cetera sibi cure fore. Idem «militi dicebat haec tria esse curanda: corpus, ut quam validissimum et pernicissimum habeat; arma apta; animum ad subita imperia paratum: reliqua diis et imperatori curanda reliquere.»

Testis est Livius, lib. IV. C. Crassus militem videns sine gladio currentem: «Heus, inquit, milito, pugno uteris pro gladio?» Multis Othonem Imperatorem rogantibus ne, deposito imperio, exercitum ac Republicam desereret, quidam e gregariis militibus subdito ense dixit: «Scio, Caesar, sic pro te omnes animatos esse:» moxque seipsum jugulavit: testis est Suetonius in *Othone*. Cum Antonius pararet classem cum Caesare conflicturnus, quidam tribunus militum, vir fortis et in armis exercitatus, Antonio praeterenti corpus suum multis cicatricibus insignitum ostendit dicens: «O imperator, cur his vulneribus, aut huic gladio parum fidis, inque lignis fragilibus spem reponis? Sine Phoenicis et Aegyptii classe pugnent: nobis Romanis terram da, in qua consuevimus vel hostem vincere, vel mortem oppetere.» Testis est Plutarchus in *Antonio*. Praeclare Cicero, lib. III *Tuscul.*: «Necesso est, ait, qui fortis sit, eundem esse magui animi; qui magni animi, invictum; qui invictus, cum humanas res despiciere, atque infra se positas arbitrari. Despicere autem nemo potest eas res, propter quas aegritudine affici potest, nisi fortis. Ex quo efficitur fortem virum aegritudine nunquam affici;

Mirabile de militia Christiana.

omnes autem sapientes fortes esse. » Applacet sibi haec miles Christianus.

Vers. 19. 19. TOLLIT QUOQUE MOYSES OSSA JOSEPH SECUM. — Historia Scholastica narrat quod Nilus, exundans eo anno quo Hebraei egressi sunt, operuerit loculum Joseph; cum ergo eum invenire non posset Moses, scripsit nomen Dei tetragrammaton in lamina aurea; illa autem mox enatavit ad loculum Joseph, eumque detexit. Alii hunc loculum per ovem ostensum tradunt, ovem, inquam, quae Hebraeos et loculum hunc comitata sit per desertum, illudque significari putant *Psal. LXXIX, 1*: «Qui deducis velut ovem Joseph,» Sed haec sunt fabellae Thaludicorum.

Nota: Verisimile est Moesen etiam aliorum Patriarcharum, puta fratrum Joseph, ossa secum exulisse. Nam *Actor. VII, 16*, constat eos omnes in Palestinam translatos esse, et sepultos in Sichem; neque apparet, quo alio tempore, quam hoc, transferri poterint. Hic tamen tantum ossium Joseph fit mentio, quia Joseph adjuravit Hebraeos, uti id facerent, ipseque hunc eis egressum praedixerat. Voluit autem Hebraeos sua ossa efferre; quia cura pii inter suos sepulcri eum tangebant, et ut posteris horum ossium intuitu vaticinii inmemores, certa fide et spe iter in terram promissam caperent. Vide dicta *Gen. XLVII, vers. 29 et 30*.

Vers. 20. 20. PROPECTIQUE DE SOCOTH CASTRAMETATI SUNT IN ETHAM. — Hebraei castra secunda fixerunt in Etham, sicuti prima fixerant in Socoth. Etham situm erat in ultima solitudine, vicina mari Rubro, et montibus praerupta: unde forte et nomen accepit. Etham enim hebraice fortis, indeque asperum et praeruptum significat.

Nota hic quatuor miracula Hebraei data et continuata per 40 annos. *Primum* fuit, quod in tantorum turba nemo esset aeger aut debilis, ut vellet aut deberet remanere in Aegypto, sed omnes essent sani ac valentes ad iter alacriter et constanter peragendum; Deus enim omnibus illis robur et alacritatem suggererat, ne laborem inlevis gravate ac moleste ferrent, et hoc est quod dicitur *Psal. CIV*: «Et non erat in tribubus eorum infirmus,» hebraice חַוֵּל *chovel*, id est nutans, vacillans, *q. d.* Inter eos nullus erat aeger, imo ne debilis quidem aut imbecillis, sed omnes erant alacres et expediti. *Secundum*, quod calcei et vestes eorum cum pueris creverint, et per quadraginta annos non fuerint altrita, nec consumpta, uti dicitur *Deuter. VIII, 1*, et cap. *XXIX, vers. 5*. *Tertium* fuit manna. *Quartum* fuit columna ignis et nubes, de qua jam sequitur.

Vers. 21. 21. DOMINUS AUTEM PRAECEDEBAT EOS AD OSTENDENDAM VIAM PER DIEM IN COLUMNA NUBIS. — Praecedebat eos, non in ipsa castrorum metatione: ibi enim sistebat; sed in profecione: eduxit enim eos ex Aegypto, et deinceps semper profectum discentes deduxit et praecessit. Unde sequitur columnam hanc itineris ducentem primo apparuisse

Quatuor miracula Hebraei per 40 annos in deserto. Primum.

Secundum.

Tertium.

Columna dicitur.

non in Etham, sed in Ramesse; inde enim primo egressi sunt Hebraei. S. Hieronymus videtur contrarium dicere, scilicet quod columna haec primo visa sit in Etham; sed vult dicere, quod S. Scriptura primo hujus columnae faciat mentionem in Etham: sic et in Etham tantum facit mentionem ossium Joseph asportatorum, cum tamen constet ex Ramesse ea esse exportata.

Rursum, haec columna praecedebat castra Hebraeorum, mota non motu circulari colorum: ita enim in orbem raptata fuisset: non etiam ventorum flatu; sed ducente eam angelo, qui erat quasi motor et auriga columnae, ut patet cap. *xiv, vers. 19*. Angelus ergo impellebat eam, ut primam tribus Juda aciem profectiscentem praerent, quando castra erant mutanda et movenda; quando vero erant locanda et figenda, angelus eam super castra, puta supra primam aciem tribus Juda, uti voluit aliqui, vel potius supra medium castrorum, uti voluit alii, quasi defixam detinebat; fabricato autem postea tabernaculo, illi incumbere faciebat, ut patet cap. ult. vers. 34.

Nota novem proprietates hujus columnae. *Primo*, haec columna Hebraeos praecessit per 40 annos, eosque ex Aegypto in Chanaan deduxit. *Secundo*, haec columna viam ostendebat, ut scirent qua esset eundem per deserta avia et invia. *Tertio*, columna haec jam movebatur, jam quiescebat: cum movebatur, movebant se castra Hebraeorum; cum quiescebat, et incubabat tabernaculo, quiescebat et castra. *Quarto*, columna haec erat ingens, longa, lata et crassa instar magne turris, ut a tantis castris ubilibet videri posset, puta a tricenis centenis millibus hominum, quae facile occupabant locum decem milliarum Italicorum, inquit Pererius. *Quinto*, motor et stator columnae erat angelus. *Sexto*, per diem apparebat, ut columna nubes, per noctem, ut columna ignis ad illuminandum castra; idque vicissim et assidue singulis diebus et noctibus. *Septimo*, in hac columna saepe Deus apparebat ac loquebatur Mosi et Hebraeis, suamque ostendebat gloriam et magnificentiam. *Octavo*, haec columna nubes tota circumbrabat castra, eaque ab aestu solis proteggebatur, uti dicam inferius. *Nona*, haec nubes dispescuit Hebraeos ab Aegyptiis, hos obtenebrando, illos illuminando, atque Dominus per eam propiciens interfecit exercitum Aegyptiorum, cap. *xiv, vers. 24*.

Hinc *Sapient. X, vers. 17*, de hac columna duce viae dicitur: «Deduxit eos in via mirabili, et fuit illis in velamento diei, et in luce stellarum per noctem.»

Allegorie, haec omnia facile est adaptare Christo et Spiritui Sancto; Christus enim est columna propter rectitudinem et stabilitatem, et quia ipse fulcit Ecclesiam et infirmitates nostras, facitque ut et ipsa Ecclesia sit columna et firmamentum veritatis, ipsique Sancti sint columnae. Hinc Apo-

Angelus auriga fuit columna ignis et nubes.

Novem proprietates hujus columnae.

Allegorie.

Primo. cal. III, 12, dicitur: « Qui vicerit, faciam eum columnam in templo Dei mei. » Rursum, Christus est columna ob crucem. « Est enim crux Christi humani generis columna, » inquit S. Hieronymus in *Psal. xcv. Secundo*, Christus est nubes, qua homo; est ignis, qua Deus: nam, ut ait S. Ambrosius in *Psal. cxviii*, nubes est nebula corporis nostri, sed in Christo levis, id est, celesti Spiritus Sancti operatione sancta, nullaque sorde gravis, *Isaia xix, 1*. Sol ergo, ut tolerari posset, venit in nube, id est, Deus, ut cum hominibus versaretur, venit in carne, qua deitatem suam velavit et vestivit. **Tertio**, Christus instar columnae hujus fideles suos obumbrat, protegit, et ad terram viventium, quam electis suis promisit, deducit; ipse enim est dux noxter, qui de se ait: « Ego sum via, veritas et vita. »

Sed cur est haec columna ignis per noctem, nubes per diem? Respondet S. Gregorius, hom. 21 in *Evangel.*, ut significetur Christum in die, id est, in vita justis, esse nubem, id est blandum; sed in nocte, id est vita peccatoris, quasi igneam, id est terribilem apparere. Rursum, Christus in die, id est in hac vita, ostendit se lenem, ut nubes; sed in nocte, id est in morte, et altera vita, puta in judicio et gehenna, se quasi ignem formidabilem ostendit. « In fulgure, inquit S. Gregorius, terror timoris est, in nive autem blandimentum candoris: hinc in resurrectione Christi angelus talis apparuit, ut sua specie et terret et probos, et mulceret pios. Unde Hebraeos per deserta gradientes columna ignis in nocte, et columna nubes praebat in die; in igne enim terror est, in nube visionis lenis blandimentum; dies autem vita justis, et nox accipitur vita peccatoris: in die igitur columna nubes monstrata est, et in nocte columna ignis, quia Deus in judicio veniens per lenitatis mansuetudinem blande justos demulcebit, peccatores autem per justitiae distributionem terrebunt. »

Potest *secundo*, columna ignis Christum, qui lux est mundi; columna vero nubes Spiritum Sanctum, ejusque obumbrationem et sanctificationem significare: Christus enim, et Spiritus Sanctus sunt una columna, id est una deitas. Ita S. Ambrosius, lib. II *De Sacram.* cap. vi, et ex eo multi interpretes in I *Corinth.* x, vers. 1.

Recte S. Gregorius: « Spiritus Sanctus, inquit, monet, movet et docet: monet memoriam, movet voluntatem, docet rationem; nec minimum paleam intra cor quod possidet, residere patitur, quam non igne circumspectionis et compunctionis exurat: contra stultitiam suggerit sapientiam, contra hebetudinem intellectum, contra praecipitationem consilium, contra timorem fortitudinem, contra ignorantiam scientiam, contra duritiam pietatem, contra superbiam Dei timorem. »

Et S. Bernardus, serm. 2 *De Pentecoste*: « Spiritus Sanctus, inquit, dat pignus salutis, robor vite, scientiae lumen: pignus salutis, ut ipse red-

dat testimonium spiritui tuo, quod sis filius Dei; robor vite, ut quod per naturam tibi est impossibile, per gratiam ejus non solum possibile, sed et facile fiat; lumen scientiae, ut, cum omnia bene feceris, te servum inutilem scies, et quidquid boni in te inveneris, illi tribuas a quo omne bonum est. In his tribus Spiritus Sanctus docebit te omnia quae pertinent ad salutem. » Et *serm.* 3: « Ad fervorem in cordibus perfectorum vehementius spirans, validum ignem charitatis accendit, ut non solum in spe filiorum Dei, sed etiam in tribulationibus gloriantur, contumeliae gloriam reportantes. »

Et S. Basilii, *De Spiritu Sancto*: « Sicut, inquit, corpora illustrata pellucidaque contacta radio solis, fiunt et ipsa splendida, et alium fulgorem ex se profundunt: sic et animae Spiritu Sancto afflate et illustrate, fiunt et ipsae spirituales, et in alios gratiam emittunt. Hinc futurorum praesentia, arcanorum intelligentia, oeculorum comprehensio, donorum distributio, coelestis conversatio, cum angelis chorea; hinc gaudium nunquam finiendum, hinc in Deo perseverantia, hinc similitudo cum Deo, et, quo nihil sublimius expecti potest, hinc est ut Deus fias. »

Utinam haec columnam in columnam nos ducentem quotidie intueamur, et studiosè sectemur! S. Carolus Borromeus cuidam e suis petenti documentum aliquod, qua ratione ad caelum pervenire et Deo placere posset, hoc dedit: « Qui quotidie in via Dei progredi cupit, oportet primo, ut incipiat quotidie; hoc est, quotidie debet conari ut Deo serviat eo fervore, ac si eo die primum inciperet; secundo, ambulet actualiter in praesentia Dei; tertio, solum Deum statuat sibi finem omnium et singularium actionum suarum. » Hisce tribus complexus est totam vitam spiritualem, totumque statum et progressum interioris hominis. Ita refert auctor Vitae ejus, lib. VIII, cap. xviii, in fine.

Tropologie ergo columnae lucis sunt fortes et illustres Sancti. « Venit aliquando Abbas Hilarius ad Abbatem Antonium, et dicit ei Abbas Antonius: Bene venisti, Lucifer, qui mane orieris. Et respondit Abbas Hilarius: Pax tibi, columna lucis, qui sustines orbem terrarum; » uti habetur in *Vitis Patrum*, lib. V, tract. 47, num. 4.

Talis columna lucis fuit quoque Simeon Stylites, qui, ut omnes a terra traheret ad caelum, stetit in columna per octoginta annos, vis com dens et dormiens, semperque vel orans, vel accedentibus dans monita salutis. Et Angelus *Apoc.* x, vers. 1, habebat pedes quasi columnas ignis.

Sic Petrus, Jacobus, Joannes in Ecclesia « videbantur esse columnae, » ait Paulus *Galat.* II, 9.

Hac de causa Christus, *Apoc.* III, 12, angelo, id est Episcopo Philadelphie promitti: « Qui vicerit, ait, faciam illum columnam in templo Dei mei. »

AD OSTENDENDAM VIAM. — Licet enim via communis ex Aegypto in Chanaan trita esset, et vulgo cognita; nemo tamen noverat eam viam, qua Deus Hebraeos per deserta Arabiae volebat deducere in Chanaan. Addit Genebrardus in *Psal. civ*, vers. 39, Deum ostendisse eis viam, eo quod in Saracenicis illis desertis nulla extent viarum vestigia, ob arenas levi ventorum flabello mobiles et debiles; ideoque viatores in illis, ut nauta in mari, ut coguntur instrumentis quibusdam, quasi nauticus quadrantibus, ad indicandas mundi plagas, et juxta eas dirigunt suas projectiones (1).

Quaeres, an haec columna tantum ostenderit viam, an vero etiam castra obumbravit, et ab aestu protexerit? Cajetanus et Abulensis, *Quaest. XIII*, censent eam tantum ostendisse viam; ratio est, quia una columna, utpote parva et gracilis, non poterat obumbrare tota et tanta castra. *Secundo*, si castra tota obumbrasset, ademisset eis aspectum aeris, celli et luminis coelestis, quod hominibus est juvencissimum.

Verum alii probabilius censent hanc columnam non tantum ostendisse viam, sed etiam castra ab aestu solis protexisse; nam, cum Hebraei iter facerent per Arabiam, quae radiis et caloribus solis torretur, praesertim in vallibus in quibus oppositorum montium objectu radii solis reflexi, magnos calores excitant, habuissent iter molestissimum, ni Deus hos calores temperasset, radiis solis opponendo hanc nubem columnae. Probat: nam id dicitur *Psal. civ*: « Expandit, inquit, nubem in protectionem eorum; » et *Psal. cxx*, huc alludit dicens: « Dominus custodit te, Dominus protectio tua; per diem sol

(1) Mirum quibusdam videri potest, quod Moses Jethronem, seu Hobabum, socerum suum, rogans ut apud se maneret, haec utitur ratione: « Tu enim nosti in quibus locis per desertum castra ponere debeamus, et eris ductor noster. » Quodsi jam tum columna nubes et ignis Israelitis praeret, viam eis monstratura, non videbatur necesse esse, ut Moses Jethronem ductorem in deserto ex-peteret. Respondetur, Hobabum ideo itineris ducem a Mose fuisse expetitum, non ut quomodo dirigendum sit monstraret, sed ut subinde in rebus dubiis consilio suo illis praesto esset, ob locorum peritiam, ut e. g. fontes ostenderet, unde aqua totis castris peti possit, quae hinc inde ob hostium viciniam observanda essent, et id genus alia. Eorum sententiam quod attinet, qui nubes et ignis columnam nihil aliud esse putant, quam *ignem sacrum*, quem populo iter facienti praetulerit Aaron, ut excogitavit Von der Nardt, aut *faces exercitibus* per solitudinem agentibus *de more praecedentes*, ut veli Tolandus, hanc multis confirmat Glair. *Les Termes Saincs* vengés; Meignan, op. cit. p. 169. Et certe nemini suo unquam probatur, tum verba Mosis hic de igne portatili accipi debere, tum ignem portatili tanto agmini praefluere potuisse.

non uret te, neque luna per noctem. » *Sap. x*: « Deduxit eos in via mirabili, et fuit illis in velamento diei; » et cap. xix: « Castra obumbrabat nubes; » et cap. xviii: « Solem sine lesura boni hospitii praestitisti eis, » *q. d.* Fecisti ut columna illa Hebraeis esset dux, et quasi sol praefluens ad peregrinationem, et bona hospitii, id est bonas et commodas stationes in deserto per 40 annos indicandas: sol, inquam, sine lesura, id est, innocuus, non ledens, non urens Hebraeos. Hinc denique Apostolus, I *Cor. x, 1*, ait patres omnes sub nube fuisse. Ita B. Nyssenus, Ambrosius in *Psal. cxviii*, Justinus *Contra Tryphonem*, Lyranus, Pererius et alii.

Dices: Quomodo parva columna poterat obumbrare tota castra?

Respondeo: Columna haec, cum iter agerent Hebraei, praebat castra, et simul expandebat se, et quasi aliam nubem, quae castra obumbraret, ex se spargebat. Ubi nota, nubem hanc in sublimiore parte aeris fuisse soli e regione objectam, eique, quocumque movebatur, oppositam, ita ut ejus obtentu solis ardor, et radii in ea refracti et repressi ita modici pervenirent ad Hebraeos; ut Hebraei lucem, non autem aestum afferrent: id ita esse patet *Num. xiv, 14*, ubi sic dicitur: « Nubes tua protegat illos, et in columna nubes praecedat eos; » ubi manifeste nubes a columna castra praecedente distinguitur, diciturque protexisse eos, ab aestu scilicet; orat enim Moses ut Deus hanc suam protectionem contineret. Id ipsum significatur quoque *Numer. x, 34*, ubi dicitur: « Nubes quoque Domini super eos erat per diem cum incederent. » Ubi Septuaginta vertunt, *xxi* *ή νεφέλη καίτοι επήνευ αυτών εν αβραμ, id est, et nubes Domini fuit obumbrans super eos*. Unde sequitur nubem hanc soli oppositam, ingentem et immannem fuisse. Erat enim major totis castris, quae, ut superius dixi, extendebant se ad decem miliaria Italica; ad totidem ergo miliaria extendi debebat et nubes, utpote tota castra velans, obumbrans, et a radiis solis protegens.

Rursum, cum castra consistent, nubes haec quadrata erat. Castra enim fixa erant quadrata, ut patet *Numer. II*; cum vero castra moverentur, et Hebraei longo agmine se expandentes, per tribus singulas ordinata serie proficiscerentur, tunc nubes haec, quae antea quadrata fuerat, pariter se in longum supra omnia agmina expandebat, illisque in longitudine seque ac in latitudine aequabatur. Ambulabant enim omnes Hebraei sub nube haec quasi sub velamine, vel umbella, ideoque Deus dicitur eos deduxisse in via mirabili, *Sap. x, 17*. Plura de hac columna dicam *Num. ix, 15*.

An co-
lumnas
sive ca-
stra ab
aestu pro-
texerit?

Negat
Abulen-
sis.

Affir-
mant
alii, id
quod ve-
rius est.

Prob.

Columna
ex se
sparge-
bat nu-
bem cas-
trae
obum-
brantem.